

Yenidüzen Gazetesi

18 Ocak 2008, Cuma

Yerel Tarih, Sözlü Tarih ve Resmi Tarih...



Dün yakın geçmişimizde silinemez izler bırakan çok değerli bir hukuk adamına dair yazı dizimizi bitirdik. M. Zeka Bey, hem mesleğinde ve hem de topluma yaptığı hizmetlerde örnek bir Kıbrıslıydı. Kuşkusuz üç günlük kısa bir yazı dizisinde yaptıklarını ve onun şahsını anlatmaya imkân yoktu. Amacımız geçmişi irdelerken bize, bu adaya ve kendi tarihimize dair bilgileri sözlü olarak farklı bakış açılarından dinlemek, öğrenmek, hatırlamak ve paylaşmaktır. Geçmişin ışığında birazcık da olsa geleceğe ışık tutabilmektir.

Sadece resmi tarihin değil, sözlü tarihin de toplumların geçmişlerinin yazılmasında önemli bir yeri olduğunu vurgulamaktır.

İşte bu anlamda toplumların tarihlerinin yazılmasında sözlü tarihin de yerini alması gerektiğini, bize bilimsel çalışmaların ışığında sunan sosyolog dr. Hanife Aliefendi'nin aşağıdaki yazısı bence çok ilginçtir.

Hem kendi adıma, hem de sizler adına bu anlamlı yazıyı bizlerle paylaştığı için Hanife Aliefendioğlu'na çok teşekkür ederim.



Yanı başımızda Tarih var: Hepimiz Tarihçiyiz!

Bu yazı kendi geçmişini yeni bir bakış açısıyla keşfeden, hayatı olduğu gibi kabul edip onaylamak değil değiştirmek gerektiğine inanan arkadaşım Filiz Besim'in heyecanını paylaşmak için bu konuda yazılmış bazı kitapların verdiği heyecanla kaleme alındı.

Hepimiz ailemiz, komşularımız, akrabalarımız, dostlarımız, kurumlar, mekanlar ve ilişkilerle çevriliyiz. Dolayısıyla bir deyişle hepimizin yanı başında bir tarih var. Taşındığımız bir mahalle, üye olmak istediğimiz bir sivil toplum örgütü, bir mutfak da tarım aletinin eskiden nasıl ve nerelerde kimler tarafından kullanıldığı, bir vakitler hayatlarımızı dolduran gelin onarıcılar, dellallar, dolap içlerine sandık kapaklarına düşülen önemli notlar, fotoğraflar, eskiden okulumuz olan ve hergün önünden geçtiğimiz şu taş bina, eski tabelalar, aile secereleri, doğum ve ölüm belgeleri, tapular, diplomalar, sertifikalar, askerlik belgeleri, ve anlatılmamış binlerce öykü.... Her biri bizden öncekiler tarafından bilerek ya da bilmeyerek bırakılmış izler; her biri geçmişteki olaylara tanıklık etmiş kişiler, olaylar ve şeyler.

Geleneksel tarihin yeniden gözden geçirilmesine ve egemenlerin tarih anlatılarındaki hegemonyasının eleştirisine dayanan bu yeni toplumsal tarih anlayışında, tarih savaşların ve hükümdarların tarihi olmadığı gibi, tarih yazmak da sadece tarihçilerin ayrıcalığı değil. Amatör tarihçilerin geçmişe ilgisi, profesyonel tarihçilerin yarattığı dilin yeniden tanımlanmasında büyük önem taşır. Bir iktidar alanı olan dilin geleneksel ve egemen dil dışında kurgulanabildiğini gösterebiliriz. Tüm tarih çalışmaları bu tekil çabaları genel ve evrensel bir tarih anlayışını bütünleyeceği gibi onun eksiklerini de gösterir. İngiliz tarihçi Finberg'e göre ail, yerel topluluk, ulusal ve uluslarüstü toplumu, ortak merkezli halkalar dizisi olarak resmetmek mümkündür. Her bir halka kendinin dışındakine atıfta bulunarak ancak kendi iç bütünlüğünü de kaybetmeyerek varolur. Yani yakın geçmişimizin tarih

çemberi, daha dıştaki büyük çemberinin çekirdeğidir. Kendi çemberimizdeki bir çalışma ile dışardaki daha büyük çembere titreşimler gönderebiliriz.

Bu yeni toplumsal tarih, hiç kuşkusuz hem yazarlar hem de tarih çalışmalarına konu olanlar açısından, yani ötekiler tarafından kendi öykülerini sessizlikten kurtarıp marjinde değil, merkezde dile getirerek güçlenmenin bir yolu. Geçmişin ötekilerin gözüyle yazılması, başka bir bakış açısıyla yazılması, yeniden yazılması, geleneksel tarihin ya da resmi tarihin eksik ve yanlışlarını da gösterir. Göç sadece 'şu kadar insan evini kaybetti topraklarını bırakıp gitti' diye anlatılırsa, göç eden insanların ne hissettiklerini asla bilemeyiz; işte bu tarih eksik ve hatta yanlış olur. Yeni toplumsal tarih anlayışı aile ve topluluk tarihinin değerini keşfederek bugüne dek tarihin konusu olmamış, görmezden gelinmiş veya görünmez kılınmış grupların, azınlıkların, yerlerinden edilmiş olanların, güçsüzlerin, yoksulların, işçilerin, örgütlü olmayanların, etnik grupların, siyahların, heteroseksüel olmayanların, kadınların, çocukların ve engellilerin sesleriyle öykülerini kamusal alana taşıdı.

İnsanların hafızası da bir başka tarih yazabilir. Bu öykülerin tarih olduğunu nasıl kanıtlayacağız? Gerçeklik dışarıda hazır ve düzenli bir şekilde duran ve kaydedilmeyi bekleyen bir şey değildir. Bilgi deneyimle üretilen ve kurgulanmış, araştırma ve öğrenmenin bir arada olduğu bir anlayışına dayanır. Böyle bir gerçeklik anlayışı, bilgi toplarken ötekilerin kendilerini de anlamasına izin verir bazen de taraf olmanın heyecanını yaşatır. Samimiyssek taraf olabiliriz, sorun sadece taraf kalmak ve tarafımız ne yaparsa olan biteni savunmakta.

Geçmişle ilgili doğru bilginin yalnızca geçmişin değil aynı zamanda bugünün de anlaşılmasında yararı var. Esra Danacıoğlu sözlü tarih çalışmalarında ortaya çıkan öykülerin geçmişin değil bugüne ait olduklarını hatırlatarak bu noktayı çok iyi anlatır. Örneğin nenemizin öyküsü geçmişin tasvirinden ibaret değildir; aynı zamanda onun ve bizim için geçmişin anlamının yorumlanmasıdır da. Hepimizin hayatının bir tarih olduğu gerçeği başkanlar kadar bakkallar için de geçerlidir. Bu anlamda bir başkanın tarihi önemli olmakla birlikte, bir bakkalın tarihi onu tanıyan müşterileri, komşuları akrabaları için daha önemli ve değerli olabilir. Dolayısıyla her insanın dünyasının heyecan verici ve araştırmaya değer bir yanı vardır ve her birimizin öyküsünün tarihte doldurulmayı bekleyen bir boşluktur. Onlar bize bazen dolaysız bazen de ebeveyn ve akrabalarımız aracılığıyla yanı başımızdaki dünyayı anlama, takdir etme gücünü ve heyecanını verirler. Onların tecrübeleri ile tanışmak bizde yeni imgelerle düşünme yolu açar yeni bir dil kurma yolu açar, resmi tarihe meydan okuma yolu açar. Geleneğin yazıya döküldüğü bu öyküler, bize tarihteki yerimiz ve direnme

gücümüzü de anlatır. Hayatını yazmak istediğimiz kişi bize ne yaşadığı kadar ne hissettiği ile de ulaşabilir. Eğer hayatta değilse öykülerini onlardan değil onları tanıyan yakınlardan ve akrabalarından da dinleyebiliriz. Bu çalışma bize hiç hatırlayamayacağımızı düşündüğümüz kendi anılarımızı bile bir bilginin kaynağına ve bir birikimin parçasına dönüştürür. Bugün yaşamayan ve öldüklerinde tarihte bir sessizlik olacak ya da olmuş olanları yeniden evimize, masamıza çağırabiliriz. Bu yolla kendi öykümüze de bakabiliriz. Bize uzak olan mekanlar ve insanlar bu keşifle bizim oluverir. Thomson'un dediği gibi 'geçmişin çok daha gerçekçi ve adil bir şekilde inşası' için buna ihtiyacımız var.

David Kyvig ve Myron Marty "Kişinin kendi hayatını açıkça ve doğrudan etkileyen bir geçmiş hakkında bilgi edinilmesinin duygusal katkısını başka hiçbir tarihsel araştırma biçimi sağlayamaz" diyor. O halde yeni bir gözle etrafımızdaki binalara, bizi çevreleyen insanlara, ilişkilere yeniden bakabiliriz. Belki de öyküsünü anlatmak isteyen biri, bize evini ve anılarını açmak için bekliyordur. Belki de şu köşecikte yıkılmak üzere olan eski ev bir vakitler orda yaşayanların sesleriyle doludur. Başlamak için meraklı sorulara sormaya, kağıt, kalem ve bir kameraya ihtiyacımız var.

Yrd. Doç. Dr. Hanife Aliefendioğlu
Doğu Akdeniz Ün. İletişim Fakültesi
Gazimağusa